

„ზახილი მესმა. შევხედენ, მოყმე ამაყად ყიოდა,
შემოარბევდა ზღვის პირ-პირ, მას თურე წყლული სტკიოდა:
ხრმლისა ნატეხი დასვრილი აქვს, სისხლი ჩამოსდიოდა,
მტერთა ექადა, წყრებოდა, იგინებოდა, ჩიოდა“ (596).

ტარიელი შეაკრთო ნახულმა სურათმა, მიიზიდა „გაფიც-
ხებულმა და მწყრალმა“ მოყმემ: „შევსთვალე: ‘დადეგ, მიჩვენე, ლომსა
ვინ გაწყენს, რომელი?’“ (597).

ავთანდილის მაღალმა სამონადირეო ხელოვნებამ და
რაინდულმა იერმა ფრიდონის მთელი ლაშქარი მოხიბლა:

„იგი რა ნახეს, მესროლნი სროლასა მოეშლებოდეს,
ალყა დაშალეს, მოვიდეს, მოეხვეოდეს, ბნდებოდეს,
იქით და აქათ უვლიდეს, ზოგნი უკანა ჰყვებოდეს,
ვერცა ჰკადრებდეს: „ვინ ხარო“, ვერცა რას ეუბნებოდეს“ (981).

ეს ესთეტიკური საფუძველი აქვს ავთანდილის პირველივე
ხილვით ფრიდონის მოხიბვლას და მათ დამეგობრებას: „თვით
უსახოდ ფრიდონს ყმა და მოეწონა ყმასა ფრიდონ“ (988).

მხატვრული მეტყველების ეს სტილი უკვე რენესანსული
აზროვნების დონეა.⁹

ვეფხისტყაოსნის სიყვარული. ადამიანური ნეტარების
უმაღლეს სახედ და ამდენად უმაღლესი სიკეთის ეთიკურ კატეგო-
რიად, თანახმად ქრისტიანობის მორალური კონცეფციისა, რუსთველი
მიიჩნევს სიყვარულს. მაგრამ პოეტი ცდილობს ამ ეთიკური სისტემის
ახლებურ გადააზრებას და სიყვარული, რომელიც *ვეფხისტყაოსნის*
პოეტური სამყაროს ცენტრში დგას, ღვთაებრივი ამაღლებულობისა და
შინაარსის მქონე ამქვეყნიური, ადამიანური გრძნობაა. *ვეფხის-
ტყაოსნის* სიყვარული, როგორც კონცეფცია, რუსთველის ეპოქის - XII
საუკუნის ქრისტიანული საკარო ლიტერატურის ჰუმანისტურ
პრინციპებზეა აღმოცენებული. პოემის შეყვარებულ წყვილთა ტიპაჟის
მხატვრული მოდელი ეფუძნება იმდროინდელი სპარსული ეპიკის
მიჯნურის სახეს (სატრფოს ვერ მიწვდომისგან გახელებული, ველად
გაჭრილი ყმა). ამავე დროს, სიყვარულის რუსთველისეული კონცეფ-

⁹ ხინთიბიძე ე., *ვეფხისტყაოსნის იდეურ-მსოფლმხედველობითი ...*, გვ. 570-575.

ცია მაღლდება სპარსული ეპიკის დუალისტურ და სუფისტურ ფილოსოფიაზე.

ეროვნული ცნობიერების თანახმად, ქართველი პოეტი შეყვარებულ წყვილთა ურთიერთსწრაფვის იდეალს ამქვეყნიურ შეერთებაში, შეუღლებაში ხედავს. ამით კი სიყვარულის საკუთარ კონცეფციას ახამებს ქრისტიანული მისტიკის უმაღლეს იდეალთან: ქორწილი – ინდივიდუალური სულის შეუღლება ქრისტესთან – ღვთაებრივი ჰარმონიის ზღვრული ნეტარებაა. რუსთველისეული სიყვარულის კონცეფციის ეს ამაღლება იმაშიც გამოიხატება, რომ იგი ასახავს, თავისი შემოქმედების საგნად აქცევს, არა თავისთავად სიყვარულს, როგორც პერსონიფიცირებულ იდეას, არა იმდენად სიყვარულის ობიექტს – ქალს, რამდენადაც შეყვარებულ პერსონაჟს, სუბიექტს, მის ფსიქოლოგიურ განცდებს და სულიერ თუ ინტელექტუალურ ამაღლებას.

სიყვარულის რუსთველისეული კონცეფცია სცილდება საკარო პოეზიის ნორმებსაც. *ვეფხისტყაოსნის* სიყვარული ადამიანის ბუნებრივი გრძნობაა და თავისუფალია ევროპული კურტუაზული სიყვარულის სავალდებულო და ნორმირებული პირობითობისგან. *ვეფხისტყაოსნის* შეყვარებულ წყვილთა ურთიერთობა დასაწყის ეტაპზე საკარო პოეზიის კურტუაზული სიყვარულის მსგავსია: სიყვარული დედოფალსა და სასახლის რაინდს შორის; სიყვარულის გამჟღავნება ქალის მიერ; სატრფოს მიერ საგმირო დავალების მიცემა რაინდისადმი; შეყვარებული რაინდის ქმედება სახელის მოსახვეჭად. შემდგომ ეტაპზე *ვეფხისტყაოსნის* სიყვარული სცილდება ევროპული საკარო სიყვარულის მოდელს – სატრფოს სიყვარულთან ერთად მეგობრის სიყვარულშიც გადაიზრდება და სახელის ძიება, უკვე საკუთარი ნებით, მეგობრისადმი სამსახურშიც გამოვლინდება. უფრო მეტიც, იგი ადამიანური თანაგრძნობის ფორმით მოყვასის სიყვარულის იდეის აღსრულებამდე მაღლდება. გზა სატრფოს სიყვარულიდან მეგობრის სამსახურისაკენ, და შემდეგ ადამიანის, მოყვასის თანაგრძნობისაკენ – ამაღლების გზაა. ადამიანის სრულქმნილების გზა პლატონის ფილოსოფიის მიხედვითაც ამგვარია:

მშვენიერი სხეულთაგან – მშვენიერ საქმეებზე და შემდეგ – მშვენიერ იდეებზე (ნადიმი, 211c).¹⁰

ვეფხისტყაოსნის სიყვარული ამქვეყნიურ-ადამიანურია, მისი სიმბოლურ-ტრანსცენდენტურად გადააზრების გარეშე. უფრო მეტიც, რუსთველის კონცეფციით, ამქვეყნიური, ადამიანური სიყვარული თავისთავად უკვე ღვთაებრივი სიყვარულია. *ვეფხისტყაოსნის* სიყვარულს არ ზღუდავს ამქვეყნიურ-იმქვეყნიურის ზღვარი, იგი მაღლა დგას სიკვდილ-სიცოცხლის მისტერიაზე. ტარიელი მიიჩნევს, რომ ნესტანი აღარაა ცოცხალი, მაგრამ მათი სიყვარული ისევ ცოცხალია. მას თავის წარმოსახვაში იმქვეყნად მიაქვს ეს სიყვარული და სიყვარულის იმქვეყნიურ ზეიმში დარწმუნებულია. და რაც უფრო არსებითია, რუსთველის რწმენით, ნესტანის იმქვეყნიური ხილვა, იმქვეყნიური სიყვარული ადამიანური, ამქვეყნიური შინაარსის იქნება:

„საყვარელმან საყვარელი ვით არ ნახოს, ვით გაწიროს!
მისკე მივალ მხიარული, მერმე იგი ჩემკე იროს,
მივეგებვი, მომეგებოს, ამიტირდეს, ამატიროს...“ (884).

ადამიანური სიყვარულის ამგვარი გადააზრების პროცესი ჩანს გვიანდელი შუასაუკუნეების ევროპულ ლიტერატურაშიც. დაახლოებით ამგვარადვე მაღლდება დანტე ალიგერისეული სიყვარულის კონცეფცია ტრუბადურულ სამიჯნურო ლირიკაზე. როგორც მიუთითებენ, დანტესთან აშკარაა, რომ რეალური ქალის ადამიანური სიყვარული პირველი საფეხურია და ამდენად ნაწილია ღვთაებრივი სიყვარულისა. სიყვარულის გადააზრების ეს პროცესი რენესანსის უშუალოდ წინარე ევროპულ ლიტერატურაში გრძელდება და პეტრარკასთან უკვე ადამიანური სიყვარული მისი უშუალო არა ალეგორიული გააზრებით ღვთაებრივი სიყვარულია.¹¹

¹⁰ **ხინთიბიძე ე.**, „*ვეფხისტყაოსნის* სიყვარული – ახალი ფილოსოფიური კონცეფცია“, *ქართველოლოგი*, #21, თბ. 2014, გვ. 84-85.

¹¹ **ხინთიბიძე ე.**, *ვეფხისტყაოსნის იდეურ-მსოფლმხედველობითი ...*, გვ. 614-653.

მიხაი ზიჩის ილუსტრაცია (1880-იანი წლები) – „ვეფხისტყაოსნის“ 1884 წლის გამოცემიდან

რუსთველისეული სიყვარულის კონცეფცია შუასაუკუნეობრივი და რენესანსული იდეალების ჰარმონიით შენდება. ამ ჰარმონიაში რენესანსული შუასაუკუნეობრივის ბაზაზე შემოდის. უფრო მეტიც, რუსთველი აშკარად ცდილობს ადამიანური სიყვარულის თეზა ქრისტიანული რელიგიის კონცეფციაში ჩასვას. ამის საფუძველს მას აძლევს სახარებისეული დებულებები (მათ. 22, 37-40; მარკ. 12, 30-31; ლუკ. 10, 27): გიყვარდეს უფალი – ესაა პირველი და უდიდესი მცნება; მეორე, ამის მსგავსი მცნებაა: გიყვარდეს მოყვასი შენი; ამ ორ მცნებაზეა დამოკიდებული მთელი რჯული და წინასწარმეტყველნი. ამ თეოლოგიურ წანამდვარს ემყარება რუსთველისეული მიჯნურობის კონცეფცია, რომელიც *ვეფხისტყაოსნის* პროლოგში თეორიულადაა ჩამოყალიბებული: ღვთაებრივ მცნებათა შორის სიყვარული არის პირველი და უდიდესი მცნება. მისი ერთი სახეობა მიუწვდომელ-მიუხვდრელიცაა და გამოუთქმელიც. ამიტომ ვლასპარაკობ სიყვარულის ამქვეყნიურ გამოვლინებაზე, რომელიც მისივე მიზამკაა, თუ იგი სიძვაში არ გადადის და ინარჩუნებს ღვთაებრივ სიწრფოებას და აღმაფრენას (20-22). ქრისტიანული რელიგიის სიყვარულის კონცეფციის ამგვარ კომენტირებას ახალ აღთქმაში სხვა და არსებითი საყრდენი დებულებაც აქვს (1 იოანე, 4, 8): „ღმერთი არასადა ვის უხილავს. უკუეთუ ვიყუარებოდით ურთიერთას, ღმერთი ჩუენ შორის ჰგეის და სიყუარული მისი ჩუენ შორის აღსრულებულ არს“.¹²

რუსთველისეული სიყვარული ძალიან ფართო გრძნობაა, რომელიც გარკვეული კუთხით მოიცავს საკუთრივ მიჯნურობასაც და მეგობრობასაც. *ვეფხისტყაოსანში* ჩაქსოვილია მეგობრობის ახლებური, ორიგინალური, ავტორისეული კონცეფცია, რომლის ჩამოყალიბებაში ოთხი ძირითადი ფაქტორი დომინირებს. ესენია: ხალხური ძმადნაფიცობის ტრადიციით გამოხატული ქართული ეროვნული ძირები, ქრისტიანული ეთიკის ქართული ტრადიციით მოტანილი მოყვასის სიყვარულის იდეა, რუსთველის დროინდელი ფეოდალური და სამხედრო არისტოკრატის რაინდული ეთიკა, ანტიკური ფილო-

¹² ხინთიბიძე ე., „ვეფხისტყაოსნის სიყვარული...

სოფიიდან გვიანდელი შუასაუკუნეებისა და რენესანსის ეპოქაში ნამემკვიდრევი არისტოტელეს მოძღვრება მეგობრობაზე.¹³

სოციალური ყოფა. *ვეფხისტყაოსანში* თავისი ასახვა უპოვია XI-XII საუკუნეთა ქართული სახელმწიფოს სოციალური ყოფის ინსტიტუტს, რომელსაც პატრონეჟობას უწოდებენ. პოეტის აზრით, სახელმწიფოებრივი წყობის უმაღლეს პრინციპად ცენტრალიზებული მონარქიაა მიჩნეული. ამასთან, პოეტი ავითარებს ქალის თაყვანისცემის პრინციპს, მხარს უჭერს ტახტზე მეფის ასულის ასვლის შესაძლებლობას, დამოუკიდებლობას ანიჭებს ქალიშვილს სატრფოს შერჩევაში და მეფის ოჯახში მემკვიდრე ასულისა და ძის ინტელექტუალურ და უფლებრივ თანასწორობას ქადაგებს.

ვეფხისტყაოსნის სოციალური გარემო ერთმანეთს უნაცვლებს შუასაუკუნეების სამეფო კარის გრანდიოზულობას და რენესანსული დემოსის სიმსუბუქესა და სიხალისეს. შუასაუკუნეების სამეფო კარის დიდებულების, სიმდიდრის, ნათელი და ხასხასა ფერების, ზეიმის, ნადიმის, ნადირობის, უსასრულო სივრცისა და მრავალფეროვანი გარემოს ხატვით რუსთველი ერთი საუკეთესო წარმომადგენელია მხატვრული სიტყვის დიდოსტატა შორის:

არაბეთის მეფე თავის ქალიშვილს ამეფებს. მისი ბრძანება მთელ არაბეთს მოედო. ზეიმზე დიდებულთა ტევა არ არის. ბუკისა და წინწილის ხმა გარემოს ატკბობს. ნადიმი მთელ დღეს გრძელდება. ახალგაზრდა მეფე უამრავ და ძვირფას საჩუქარს გასცემს:

„უბრძანა: წადით, გახსენით, რაცა სად საჭურჭლენია!

ამილახორო, მოასხი რემა, ჯოგი და ცხენია!“

მოიღეს, გასცა უზომო, სიუხვე არ მოსწყენია.

ლარსა ჰხვეტდიან ლაშქარნი, მართ ვითა მეკობრენია“ (55).

პოემაში ოქროთი დატვირთულ, ჯაჭვ და აბჯარასხმულ შუასაუკუნეების სასახლეებს გვერდით უდგას რენესანსული სულის მსუბუქი და ხალხმრავალი ქალაქი, ბაღებით გარშემორტყმული, უცხო, ფერად-ფერადი ყვავილებით დამშვენებული. ქალაქი ხარობს, დღენიადაგ სიმღერის ხმა ისმის. ყველა მხრიდან ძვირფასი საქონლით დატვირთული ნაგები მოედინებიან. ვაჭრები ყიდიან და ყიდულობენ.

¹³ **ხინთიბიძე ე.**, *ვეფხისტყაოსნის იდეურ-მსოფლმხედველობითი...*, გვ. 550-581.